

Asia: OM 6/41/2016

Summaaristen riita-asioiden keskittäminen

1. Yleistä

Kannatatteko yleisellä tasolla mietinnössä ehdotettuja muutoksia?

Käräjäoikeus vastustaa ehdotettua summaaristen riita-asioiden keskittämistä ja pitää sitä monella tavalla ongelmallisena. Toimiva vaihtoehto olisi ollut, että asioita olisi käsitelty kaikissa käräjäoikeuksien verkostouudistuksen yhteydessä muodostettaviksi ehdotetuissa 20 käräjäoikeudessa. Helsingin hovioikeuspiirin osalta käräjäoikeus viittaa jäljempänä keskittämistä koskevan ehdotuksen osalta lausumaansa.

Mietinnöstä käy ilmi, että keskittämisen taustalla on ministerin tekemä linjaratkaisu (s. 33) ja että työryhmä ei tämän vuoksi ole katsonut tehtäväkseen arvioida perusteita käsittelyn keskittämiseksi ratkaisussa nimettyihin käräjäoikeuksiin muuton kuin kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta. Niiden osalta käräjäoikeus toteaa, että mietinnössä ei ole esitetty asiallisesti kestäviä perusteita sille, että Turun hovioikeuspiirissä summaarisen asioiden käsittely keskitettäisiin Kanta-Hämeen käräjäoikeuteen ja että asioita ei enää käsiteltäisi Varsinais-Suomen käräjäoikeudessa. Esimerkki osoittaa, että keskittämiskäytännön taustalla on erilaisia perusteita, joista osa ei kestä kriittistä tarkastelua.

2. Summaaristen riita-asioiden keskittäminen

Tuetteko summaaristen riita-asioiden keskittämistä koskevaa ehdotusta?

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että summaaristen asioiden käsittelyn keskittäminen Helsingin hovioikeuspiirissä esityksessä ehdotetulla tavalla ei ole hyvä eikä tarkoituksenmukainen ratkaisu. Summaarisia asioita tulisi myös jatkossa käsitellä kaikissa hovioikeuspiirin kolmessa käräjäoikeudessa. Joka tapauksessa asioita tulisi käsitellä vähintään kahdessa hovioikeuspiirin käräjäoikeudessa. Käräjäoikeus viittaa hovioikeuspiirin laamannien oikeusministerille osoittamaan em. sisältöiseen esitykseen 22.2.2016.

Käräjäoikeusverkoston uudistamista koskeneen esityksen mukaan niin sanottujen summaaristen asioiden käsittely keskitettäisiin siten, että niitä käsiteltäisiin kussakin hovioikeuspiirissä enintään kahdessa käräjäoikeudessa. Helsingin hovioikeuspiirissä summaaristen asioiden käsittely esitettiin keskitettäväksi yhteen käräjäoikeuteen, nykyisistä Itä-Uudenmaan, Tuusulan ja Vantaan käräjäoikeuksista sekä osasta Hyvinkään käräjäoikeutta muodostettavaan uuteen Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen. Esityksen mukaan keskittämissuunnitelmaa ja summaaristen asioiden käsittelypaikkoja oli tarkoitus täsmentää jatkovalmistelussa. Lausunnon kohteena on nyt edellä tarkoitettu jatkovalmistelussa tehty mietintö. Ainoa käsittelypaikkoja koskeva muutos mietinnössä aikaisempaan on, että summaarisia asioita esitetään käsiteltäväksi myös Ahvenanmaan käräjäoikeudessa. Työryhmä onkin itse mietinnössään rajannut työnsä siten, että se ei ole arvioinut Ahvenanmaata lukuun ottamatta perusteita käsittelyn keskittämiseksi oikeus- ja työministerin linjaratkaisussa nimettyihin käräjäoikeuksiin (s. 33). Käräjäoikeus ei pidä rajausta perusteltuna.

Käräjäoikeusverkostoa koskevan esityksen mukaiset Helsingin hovioikeuspiirin kolme käräjäoikeutta ovat kaikki huomattavan suuria. Jokaisessa käräjäoikeudessa on ja niihin on muodostettavissa summaaristen asioiden käsittelyyn keskittyvä yksikkö. Käräjäoikeuksissa on myös summaaristen asioiden käsittelyyn erikoistunut henkilökunta, joka on tottunut käsittelemään suuria asiamääriä. Helsingin hovioikeuspiirin käräjäoikeudet käsitelivät vuoden 2014 lukujen perusteella yli 30 prosenttia kaikista maan summaarisista asioista. Käsittelyn keskittämällä verkostouudistuksessa tavoitellut hyödyt ovat Helsingin hovioikeuspiirissä saavutettavissa, vaikka käsittelyä ei keskitettäisi yhteen tai kahteen käräjäoikeuteen.

Käsittelyn keskittäminen yksin muodostettavaan uuteen Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen tulisi koskemaan suurta määrää kansliahenkilökuntaa (yksin Helsingin käräjäoikeudessa summaaristen asioiden käsittelyyn on arvioitu tällä hetkellä sitoutuvan sihteerityövoimaa noin 17 htv) ja johtamaan merkittäviin lisätoimitilatarpeisiin Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa. Uudesta Itä-Uudenmaan käräjäoikeudesta tulee muutoinkin huomattavan suuri. Keskittämisestä aiheutuisi näin ollen merkittäviä lisäkustannuksia sekä henkilöstölle merkittävää ja tarpeetonta haittaa. Helsingin käräjäoikeudessa tarvittavat toimitilat ovat valmiina. Myös Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudessa toimitilaratkaisun voidaan olettaa olevan huomattavasti edullisemmin ja yksinkertaisemmin toteutettavissa kuin työryhmän nyt esittämässä vaihtoehdossa keskittää summaariset asiat vain yhteen käräjäoikeuteen.

Lisäksi Helsingin käräjäoikeus toteaa, että summaarisen asioiden siirtymä käräjäoikeudessa 1.1.2016 oli 18.780 asiaa. Vuoden lopussa 31.12.2016 siirtymä oli enää 13.465 asiaa. Näin ollen summaaristen asioiden ruuhkaa on käräjäoikeudessa vuoden 2016 aikana onnistuttu vähentämään lähes 30 %:lla, vaikka vuonna 2016 on tullut vireille tulosneuvotteluissa ennakoitu määrä eli noin 45.000 asiaa, jotka on myös ratkaistu. Ruuhkan purkaminen vie aikaa, mutta työ etenee.

3. Sähköinen asiointi

Tuetteko ehdotusta sähköisen asioinnin lisäämiseksi?

Käräjäoikeus pitää työryhmän esitystä sähköisen asioinnin lisäämiseksi perusteltuna ja kannatettavana. Käräjäoikeus kuitenkin katsoo, että sähköisen asioinnin lisäämisen yhteydessä tulisi ottaa käyttöön myös etukäteismaksujärjestelmä.

4. Sähköinen tiedoksianto

Puollatteko ehdotusta muuttaa sähköistä tiedoksiantoa koskevia säännöksiä mietinnössä esitetyllä tavalla?

Käräjäoikeus kannattaa sähköistä tiedoksiantoa koskevia työryhmän ehdotuksia. Tiedoksiantotapojen lisääminen on hyvä asia. Monimuotoisuudesta on hyötyä erilaisten asiakkaiden ollessa kyseessä. Lisäksi käräjäoikeus lausuu seuraavan.

Tiedoksiantojen sujuvuus on summaaristen asioiden suuren määrän vuoksi ensi arvoisen tärkeää. Muutoinkin on tärkeää, että tiedoksiannot saadaan toimitetuksi perille asianosaisen oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen mahdollisimman yksinkertaisella ja toimivalla tavalla.

Käräjäoikeus toteaa, että tiedoksiantojen sujuvuus tulisi pitkälti riippumaan siitä, miten tiedoksiantotoiminta käytännössä järjestetään. Jos käytössä ovat ehdotuksen mukaisesti sähköinen tiedoksiantotapa sekä posti-, puhelin- ja haastemiestiedoksianto, on syytä kysyä, onko ne kaikki käytävä yksittäisessä tiedoksiantoasiassa tarvittaessa läpi. Helsingissä kokemukset postitiedoksiannosta ovat eri syistä olleet huonot. Harventunut ja vaihtuva postin toimipaikkaverkosto eivät varmastikaan ole parantaneet tilannetta. Posti on muutenkin muuttamassa toimintatapojaan. Puhelintiedoksianto on sen sijaan toiminut hyvin. Tilanne on tältä osin kuitenkin viime aikoina huonontunut. Asiakkaiden toimivia puhelinnumeroita ei ole yleensä ole haasteissa eikä niitä saa numerotiedusteluista. Suuri osa asiakkaiden puhelinnumeroista on lisäksi nykyään vaihtuvia, rekisteröimättömiä pre paid –liittymiä.

Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiiri ei ole muiden käräjäoikeuksiin verrattuna maantieteellisesti suuri, mutta liikenteellisesti hyvin vilkas. Liikkuminen paikasta toiseen on usein hidasta ja hankalaa. Kerrostalojen ulko-ovet ovat lisäksi usein lukitut. Vielä on huomattava, että isoon kaupunkiin on helppo kadota ja, että Helsingissä on muita paikkakuntia enemmän muutoinkin hankalasti tavoitettavia asiakkaita. Myös kieliongelmat ja kulttuurierot vaikeuttavat osaltaan muiden tiedoksiantotapojen kuin haastemiestiedoksiannon käyttöä.

Käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että erityisesti rikosasioissa tehokas ja toimiva oikeudenhoito edellyttää tehokasta ja toimivaa tiedoksiantotoimintaa. Helsingissä tarvitaan myös jatkossa erityisesti rikosasioiden tiedoksiantoja varten riittävä määrä kentällä toimivia haastemiehiä.

Koko tiedoksiantotoimintaa ajatellen toimiva järjestely summaarisissa asioissa olisi sellainen, jossa summaaristen käsittelijä siirtää haasteen viestinvälityspalveluun. Jollei haastetta palvelusta kuitata, siirretään asiakirjat sähköisesti vastaajan oleskelu- tai kotipaikan mukaiseen käräjäoikeuteen. Siellä

haastemies yrittäisi ensin puhelimitse antaa asiakirjat tiedoksi ja, jollei se tuota tulosta, tiedoksianto toimitettaisiin haastemiestiedoksiantona.

Käräjäoikeus toteaa, että käytännön kokemuksen mukaan summaaristen riita-asioiden vastaajilla on usein myös muita ongelmia elämässään ja sen myötä myös muita tiedoksiantoja, joten niiden keskittäminen yhdelle haastemiehelle mahdollistaisi yhden kosketuksen periaatteen toteutumista.

Puhelintiedoksiantoon verrattuna sähköinen tiedoksianto vaatii vastaajalta aktiivisuutta enemmän kuin puhelintiedoksianto. Puhelimeen riittää vastaaminen. Sähköisessä tiedoksiannossa herätteen saatuaan tiedonsaajan täytyy kirjautua ja tunnistautua järjestelmään. Ero ei välttämättä ole suuri, mutta jos henkilöllä ei ole motivaatiota hoitaa asioitansa, voi kirjautuminen ja tunnistautuminen osoittautua helposti ylivoimaiseksi.

Ehdotus tiedonsaajalle lähetettävän tiedoksiantotodistuksen koneellisesta allekirjoittamisesta on kannatettava. Sen voisi laajentaa käsittämään myös e-kirjeenä lähetettäviin asiakirjoihin. Tällöin puhelintiedoksiantona toimitetussa tiedoksiannossa, jossa vastaaja pyytää lähettämään asiakirjat postilähetyksenä, ei asiakirjoja tarvitsisi tulostaa ja postittaa manuaalisesti.

Varsinkin alkuvaiheessa on varmasti muihin kuin sähköpostiosoitteisiin lähetettäviä tiedoksiantotodistuksia haasteasiakirjoihin paljon. Yllä esitetyn tarkennuksen myötä saataisiin uudistuksesta enemmän hyötyä.

Ehdotuksen OK 11:3b § 3 mom. viimeinen virke voisi kuulua seuraavasti:

"Vastaajalle lähetettävä tiedoksiantotodistus voidaan allekirjoittaa koneellisesti kuten sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 20 §:n 1 momentissa säädetään."

Tuomioistuimen kappale allekirjoitettaisiin kuitenkin käsin.

5. Muuta

Muita huomioita?

Toimivallan säilyminen (ehdotettu uusi OK 10:20,2)

Esityksessä ehdotetaan uuden 2 momentin lisäämistä oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 20 §:ään. Sen mukaan, jos ehdotetun uuden 17 a §:n perusteella toimivaltainen käräjäoikeus ei hyväksy kannetta yksipuolisella tai myöntämisen perusteella annetulla tuomiolla ja käräjäoikeus ei ole muulla perusteella toimivaltainen tutkimaan asiaa, asia olisi siirrettävä käsiteltäväksi toimivaltaiseen käräjäoikeuteen siten kuin 22 §:ssä säädetään. Asianosaisten suostumuksella asia voitaisiin jättää siirtämättä.

Käräjäoikeus katsoo, että riitaantuneet summaariset asiat tulisi siirtää ehdotetun uuden 2 momentin säännöksen 1 virkkeessä tarkoitettuun toimivaltaiseen käräjäoikeuteen. Erityisesti vastaajan kannalta on ongelmallista, jos asia voitaisiin mietinnössä esitetyin tavoin jättää siirtämättä asianosaisten suostumuksella. Tämä nimittäin tarkoittaa vastaajan osalta, kuten mietinnössä on todettu (s.72), että vastaajan olisi tehtävä vastauksessaan nimenomainen väite puuttuvasta toimivallasta, jos hän ei halua asian käsittelyn jatkamista siinä tuomioistuimessa, jossa asia on pantu vireille. Summaarisissa asioissa on hyvin yleistä, että vastaajat vastaavat itse omassa asiassa käyttämättä oikeudellista asiantuntija-apua (asiamiestä). Näin ollen on olemassa suuri vaara, että vastaajat eivät huomaa tai ymmärrä tehdä toimivaltaa koskevaa väitettä ja että he eivät myöskään ymmärrä, mitä väitteen tekemättä jättämisestä seuraa. Vastaajan vastustettua kannetta usein tehokkain ja järkevin tapa jatkaa asian käsittelyä on siirtää asia käräjäoikeuden istuntoon. Vastaaja voisi siten työryhmän ehdotuksen mukaisesti toimittaessa joutua valvomaan etuaan ja oikeuttaan asiassa muualla kuin oman oleskelu- tai kotipaikkansa käräjäoikeudessa, mikä vaikeuttaa asian hoitamista sekä aiheuttaa hänelle kustannuksia ja vaivaa (esim. joensuulainen vastaaja voi joutua matkustamaan usean sadan kilometrin päähän Kouvolaan Kymenlaakson käräjäoikeuden istuntoon). Summaarisissa asioissa on lisäksi usein kysymys elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisistä sopimussuhteista. Työryhmän ehdotus saattaisi käräjäoikeuden käsityksen mukaan merkitä kuluttajan aseman merkittävää huonontumista, mitä ei voida pitää hyväksyttävänä. Käräjäoikeus katsoo, että joka tapauksessa asiaa ei tulisi voida jättää siirtämättä ilman vastaajan nimenomaista suostumusta.

Vaikutukset viranomaisten toimintaan (kohta 4.2)

Henkilöstövaikutukset

Keskittämällä olisi merkittäviä henkilöstövaikutuksia. Helsingin käräjäoikeuden osalta uudelleen sijoittuminen olisi mietinnössä todetuin tavoin kuitenkin maantieteellisesti sekä työmatkaetäisyyksien ja kulkuyhteyksien perusteella arvioiden suhteellisen ongelmatonta verrattuna muihin käräjäoikeuksiin. Yksilötasolla tilanne voi kuitenkin joidenkin kansliahenkilökuntaan kuuluvien osalta toinen.

Henkilöstövaikutusten on aikaisemmin summaaristen asioiden keskittämisen osalta arvioitu koskevan lähinnä kansliahenkilökuntaa. Mietinnössä on tiedoksiantojen osalta kuitenkin lausuttu, että mainituista tehtävistä huolehtisi asiaa käsittelevän käräjäoikeuden haastemies tai kansliahenkilöstö silloin, kun haaste annettaisiin tiedoksi postitse tai sähköisenä viestinä. Jos haaste annettaisiin tiedoksi puhelimitse, tiedoksiannosta huolehtisi yleensä haastemies. Jos haaste olisi annettava tiedoksi haastemiestiedoksiannona, antaisi sen tiedoksi haastemies siitä käräjäoikeudesta, jonka tuomiopiirissä vastaaja oleskelee. (s. 60)

Edellä lausuttu tarkoittaa sitä, että ainoastaan viimeksi mainituissa tilanteissa tiedoksiannosta huolehtisi sen käräjäoikeuden haastemies, jonka tuomiopiirissä vastaaja oleskelee. Tämä saattaisi

toteutuessaan merkitä myös tarvetta siirtää haastemiehiä summaarisia asioita käsitteleviin käräjäoikeuksiin. Mietinnössä ei ole arvioitu asiaa tarkemmin. Käräjäoikeus viittaa edellä tiedoksiantojen yhteydessä lausumaansa ja toteaa, että tiedoksiantojen onnistuminen on käräjäoikeuden toiminnan kannalta ensi arvoisen tärkeää. Erityisesti tämä koskee rikosasioita, joiden tiedoksiantotehtäviä varten käräjäoikeudessa on oltava riittävä määrä haastemiehiä.

Toimitilat

Mietinnön mukaan henkilöstön määrän lisääntymisen myötä summaarisia asioita käsitteleville käräjäoikeuksille olisi varmistettava riittävät toimitilat (s. 60). Näin on. Käräjäoikeus kiinnittää tältä osin huomiota siihen, että Helsingin käräjäoikeudella on valmiit ja toimivat tilat summaaristen asioiden käsittelyä varten. Vantaalla sellaisia ei ole vaan ne joudutaan vuokraamaan. Tästä aiheutuu ylimääräisiä kustannuksia. Ne voidaan välttää, jos summaarisia asioita käsiteltäisiin edelleen myös Helsingin käräjäoikeudessa.

Etätyö ym.

Käräjäoikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että mietinnössä ei ole lainkaan käsitelty esimerkiksi sitä, millaisia mahdollisuuksia kansliahenkilöstöllä olisi tehdä etätyötä ainakin riittävän siirtymäkauden ajan, kun summaaristen asioiden käsittely keskitetään kauas henkilön nykyisestä käräjäoikeudesta. Etätyö olisi luonnollinen tapa lievittää keskittämistä kansliahenkilöstölle aiheutuvaa haittaa. Selvää näet on, että merkittävä osa summaarisia asioita käsittelevistä käräjäsihteereistä ei ole valmis tai heillä ei ole mahdollisuutta jo yksin maantieteellisten etäisyyksien vuoksi siirtyä työskentelemään sellaiseen käräjäoikeuteen, johon summaaristen asioiden käsittely on tarkoitus keskittää.

Nurmi Tuomas
Helsingin käräjäoikeus